

RECENZJA
Rozprawy Doktorskiej w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu
w dyscyplinie nauki o zdrowiu
magister Natalii Miller pt.:

„Zmieniające się wzorce używania tradycyjnych i nowatorskich produktów nikotynowych w populacji dorosłych w Polsce – uwarunkowania i znaczenie dla zdrowia publicznego”

wykonanej pod kierunkiem Promotora dra hab. Filipa Raciborskiego, przy udziale promotora pomocniczego dra Piotra Samela-Kowalika przedkładana Radzie Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska na stopień doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauk o zdrowiu dotyczy istotnego problemu z zakresu zdrowia publicznego. Palenie tytoniu jest jednym z najważniejszych i aktualnych wyzwań zdrowia publicznego. Tytoń jest uznawany za najistotniejszy czynnik ryzyka wpływający na obciążenie chorobami, a palenie tytoniu stanowi istotną przyczynę przedwczesnej umieralności, przyczyniając się do około 146 zgonów na 100 tysięcy populacji polskiej. Średnio palenie tytoniu skraca życie o 10 lat. Wśród osób palących najczęściej używane są papierosy tradycyjne, następnie papierosy skręcane, natomiast inne formy używania tytoniu występują rzadziej. W XX wieku dominującą formą konsumpcji nikotyny pozostawały tradycyjne papierosy, a działania zdrowia publicznego skupiały się na redukcji ich dostępności oraz ograniczaniu skutków zdrowotnych wynikających z palenia tytoniu. Obecnie problematyka używania tytoniu i nikotyny ulega istotnym przemianom, a rynek produktów nikotynowych przechodzi dynamiczną transformację. Pierwszą szeroko rozpowszechnioną kategorią nowatorskich produktów są się e-papierosy, występujące w wielu formach, w tym zawierających nikotynę oraz beznikotynowych, jednak ich rzeczywiste używanie dotyczy przede wszystkim produktów zawierających nikotynę. Najnowszym produktem na rynku w Polsce są wkłady nikotynowe na bazie ekstraktów roślinnych, których pojawienie się jest związane z wprowadzeniem regulacji zakazujących stosowania aromatów w HTP, a także obowiązku uiszczania akcyzy nakładanej na wyroby tytoniowe. Powyższe dane wskazują, że obecnie rynek konsumpcji nowatorskich produktów nikotynowych podlega ciągłym bardzo dynamicznym zmianom wraz z ewoluującą technologią oraz regulacjami prawnymi, które mają charakter reaktywny i nie zawsze nadążają za

pojawianiem się nowych kategorii produktów. Zmiany rynkowe prowadzą do powstawania nowych, bardziej złożonych wzorców konsumpcji nikotyny oraz motywacji użytkowników, które nie mieszczą się już w klasycznym schemacie opozycji „palący - niepalący”. Pojawianie się coraz to nowszych form wyrobów nikotynowych, wymusza konieczność weryfikacji dotychczasowego poradnictwa antynikotynowego realizowanego przez personel medyczny oraz dostosowanie interwencji antynikotynowych do zmieniających się wzorców konsumpcji produktów nikotynowych. Dlatego też, istotne jest wzmacnianie kompetencji personelu medycznego poprzez szkolenia z zakresu leczenia uzależnienia od nikotyny oraz aktualnych trendów dotyczących nowatorskich produktów nikotynowych. Wyzwaniem pozostaje również edukacja społeczeństwa, monitorowanie wzorców ich używania bo stanowi to fundament polityki zdrowotnej i działań profilaktycznych, wdrażania programów rzucania palenia oraz realizacji celów strategicznych zdrowia publicznego. Istotnym elementem jest obiektywna ocena wpływu nowatorskich produktów nikotynowych na zdrowie publiczne oraz na wzorce używania nikotyny, w tym ich potencjalnych konsekwencji dla działań ukierunkowanych na ograniczanie palenia. Wiedza ta jest istotna w kontekście kształtowania polityki zdrowotnej opartej na dowodach naukowych, we wszystkich krajach gdzie palenie tytoniu stanowi istotny problem zdrowotny.

1. Uwagi ogólne

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska składa się z 96 stron tekstu wraz ze stroną tytułową, spisem treści, wykazem skrótów, streszczeniem w języku polskim i angielskim, piśmiennictwem i załącznikami. Rozprawa stanowi cykl trzech publikacji opublikowanych w renomowanych wydawnictwach w których kandydatka jest pierwszym autorem, a pozostali współautorzy pisemnie potwierdzili zgodę na wykorzystanie tych prac do dorobku kandydatki.

Praca ma typowy podział jak prace składające się z dorobku opublikowanego w recenzowanych wydawnictwach. Rozprawa jest poparta 48 pozycjami piśmiennictwa, z czego 46 (95%) opublikowanych w ciągu ostatnich 10 lat.

Praca jest efektem badań realizowanych przez Zakład Profilaktyki Zagrożeń Środowiskowych, Alergologii i Immunologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego i firmą Kantar Polska S.A. a finansowane z środków grantowych Philip Morris Polska. Badania uzyskały akceptację Komisji Bioetycznej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (decyzja KB/193/2021).

2. Ocena merytoryczna pracy

Uzasadnienie podjęcia tematu Autorka przedstawiła we wstępie, opisując epidemiologię, definicje, czynniki ryzyka, metody badawcze. Celem pracy była ocena zmieniających się wzorców używania tradycyjnych i nowatorskich produktów nikotynowych w populacji dorosłych w Polsce, identyfikacja determinantów wyboru a także oszacowanie znaczenia tych procesów dla zdrowia publicznego w naszym kraju.

W pracy *„New vs. old - use of nicotine delivery products by adult residents of Poland”* przedstawiono ocenę rozpowszechnienia używania tradycyjnych i nowatorskich produktów nikotynowych w Polsce oraz na analizie zjawiska współużywania różnych form dostarczania nikotyny. Analizy mają przede wszystkim charakter epidemiologiczny i opisowo-porównawczy, a ich celem było określenie skali zjawiska oraz identyfikacja podstawowych zależności socjodemograficznych. W analizach uwzględniono zarówno wskaźniki aktualnego używania (codziennego i okazjonalnego), jak i używania kiedykolwiek w życiu (ever use), przy zastosowaniu jednoznacznie określonych kryteriów operacyjnych. Zakres analiz obejmował ocenę różnic w rozpowszechnieniu używania poszczególnych produktów w zależności od cech socjodemograficznych, takich jak wiek, płeć, poziom wykształcenia, stan cywilny, sytuacja finansowa oraz miejsce zamieszkania.

W pracy *„Odor Reduction Drives Transition to Heat-Not-Burn Tobacco Products in Poland”* analizy mają charakter jakościowy i stanowią uzupełnienie analiz ilościowych przedstawionych w pozostałych publikacjach wchodzących w skład rozprawy doktorskiej. Celem badania było pogłębione poznanie motywacji, przekonań oraz doświadczeń użytkowników różnych produktów nikotynowych, ze szczególnym uwzględnieniem czynników wpływających na przechodzenie z tradycyjnych papierosów na HTP. Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem techniki IDI. Zastosowanie podejścia jakościowego w badaniu umożliwiło szczegółową analizę indywidualnych doświadczeń respondentów oraz identyfikację wzorców interpretacyjnych dotyczących postrzegania nowatorskich produktów nikotynowych. Przyjęto podejście fenomenologiczne, którego celem było możliwie wierne odtworzenie doświadczeń uczestników oraz sposobu, w jaki interpretują oni własne decyzje dotyczące używania produktów nikotynowych.

W pracy *“Challenges Related to Overcoming Addiction: Assessing Motivation and Readiness to Quit or Reduce Cigarette Smoking”* analizy koncentrowały się przede wszystkim na zachowaniach związanych z podejmowaniem prób zaprzestania palenia, motywacjach i barierach utrudniających rzucenie palenia, a także na roli nowych produktów nikotynowych w kontekście prób ograniczania lub zaprzestania palenia papierosów tradycyjnych. Status używania produktów nikotynowych

zdefiniowano na podstawie deklaracji respondentów udzielonych w trakcie wywiadu ankietowego. Za osobę, która kiedykolwiek paliła papierosy tradycyjne (ever smoker), uznawano respondenta deklarującego wypalenie co najmniej 100 papierosów w ciągu życia. Analogiczne kryterium (co najmniej 100 wkładów tytoniowych) zastosowano w odniesieniu do HTP. Status aktualnego używania produktów określano na podstawie odpowiedzi dotyczących bieżącego palenia lub używania danego produktu. W celu ograniczenia ryzyka błędnej identyfikacji produktów respondentom przedstawiano krótkie opisy e-papierosów oraz HTP. Istotną część analiz stanowiła ocena zachowań związanych z zaprzestaniem palenia papierosów tradycyjnych. W tym celu wykorzystano pytania dotyczące podejmowanych prób rzucenia palenia (zarówno w ciągu życia, jak i w ostatnich 12 miesiącach), stosowanych metod wspierających zaprzestanie palenia, planów dotyczących rzucenia palenia w przyszłości, a także czynników motywujących i barier utrudniających proces zaprzestania palenia. Analizowano deklarowane przez respondentów powody korzystania z nowych produktów nikotynowych, takich jak e-papierosy oraz HTP, w tym motywacje związane z redukcją lub zaprzestaniem palenia papierosów tradycyjnych. W analizach uwzględniono również pytania dotyczące kontaktów respondentów z systemem ochrony zdrowia, w szczególności dotyczące tego, czy podczas wizyty w placówce medycznej byli pytani o używanie produktów nikotynowych oraz czy otrzymali zalecenie zaprzestania palenia od lekarza lub innego pracownika ochrony zdrowia.

Wyniki badań posumowano w następujących wnioskach:

1. Najczęściej stosowanym produktem były tradycyjne papierosy, których aktualne używanie deklarowało 21,1% respondentów, w tym 16,5% osób palących codziennie oraz 4,6% palących okazjonalnie.
2. Zarówno wśród użytkowników e-papierosów, jak i HTP, zaobserwowano jednoczesne używanie więcej niż jednego rodzaju produktów nikotynowych (tzw. podwójne, a nawet potrójne palenie).
3. Najwyższe odsetki zarówno codziennego, jak i okazjonalnego korzystania z e-papierosów oraz HTP odnotowano wśród młodych dorosłych w wieku 18–24 lata, a w przypadku HTP również w grupie 25–29 lat.
4. Główną motywacją przechodzenia użytkowników z papierosów tradycyjnych na HTP była chęć wyeliminowania charakterystycznego zapachu, co zwiększało komfort zarówno samych użytkowników, jak i osób z ich otoczenia.
5. Drugim pod względem częstości wskazywanym czynnikiem determinującym decyzję o korzystaniu z wyrobów typu HTP była chęć eliminacji negatywnych skutków palenia oraz poprawa stanu zdrowia.

6. Badani postrzegali urządzenia HTP jako nowoczesne i estetyczne. W trakcie wywiadów respondenci określali je jako „gadżet”, „modne” czy „trendy”, co sugeruje, że ich używanie może stanowić element identyfikacji z określoną subkulturą, charakteryzującą się innowacyjnością oraz otwartością na nowe technologie.
7. Badanie ujawniło również istnienie wyodrębnionej podgrupy palaczy, którzy świadomie wybierają palenie papierosów tradycyjnych i identyfikują się jako tzw. „tradycjonaliści”.
8. Łącznie 81,4% badanych deklaroowało przynajmniej jedną próbę rzucenia odsetek osób podejmujących, a próbę rzucenia palenia papierosów tradycyjnych w ostatnich 12 miesiącach zmniejszał się wraz z wiekiem respondentów.
9. Badania wskazują, że najczęściej wskazywane trudności związane z rzucaniem palenia, obejmowały także przebywanie w otoczeniu innych palaczy w miejscu pracy lub w domu, obawę przed nieumiejętnością radzenia sobie w sytuacjach stresowych, zniechęcenie po wcześniejszych nieudanych próbach oraz lęk przed przyrostem masy ciała.
10. Badania wykazały, że 56,9% palaczy, którzy w tym okresie mieli kontakt z systemem ochrony zdrowia, zostało zapytanych przez lekarza lub pielęgniarkę o palenie papierosów lub używanie produktów zawierających nikotynę. Spośród tych osób 63,6% deklaroowało, że otrzymało poradę dotyczącą rzucenia palenia.

Ocena końcowa Dysertacji

Rozprawę doktorską oceniam jako zwartą, interesującą, nowatorską, temat pracy został dobrze wybrany. Doktorantka wykazała się wiedzą teoretyczną w ramach poruszanych zagadnień oraz wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zastosowała adekwatne metody badawcze i statystyczne, była dociekliwa i poszukująca odpowiedzi na postawione pytania. Praca jest wartościowym dorobkiem Doktorantki, a wyniki pracy obejmujące cykl 3 publikacji stanowiących rozprawę doktorską opublikowane zostały w renomowanych czasopismach o łącznym współczynniku oddziaływania IF = 5,5 i punktacji Ministerialnej równej 310. Szczegółowe dane osiągnięcia naukowego:

Publikacja 1: Miller N, Samel-Kowalik P, Krzych-Fałta E, Zadrozna A, Samoliński B. New vs. old - use of nicotine delivery products by adult residents of Poland. *Ann Agric Environ Med*.

2025;32(4):582-591. doi:10.26444/aaem/204247. Praca oryginalna. Impact Factor: 1.2

Punktacja Ministerialna: 100.

Publikacja 2: Miller N, Samel-Kowalik P, Samoliński B. Odor Reduction Drives Transition to Heat-Not - Burn Tobacco Products in Poland. *Med Sci Monit*. 2025;31:e948415. Published 2025 Sep 1.

doi:10.12659/MSM.948415. Praca oryginalna. Impact Factor: 2.1. Punktacja Ministerialna: 140

Publikacja 3: Miller N, Samel-Kowalik P, Samoliński B. Challenges Related to Overcoming Addiction: Assessing Motivation and Readiness to Quit or Reduce Cigarette Smoking. Tob Use Insights. 2025;18:1179173X251394689. Published 2025 Dec 16. doi:10.1177/1179173X251394689

Praca oryginalna. Impact Factor: 2.2, Punktacja Ministerialna: 70.

Niniejszym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska magister Natalii Miller spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.) i mam przyjemność przedstawić Radzie Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego wniosek o dopuszczenie mgr Natalii Miller do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

J. Wywarani naczeln

Prof. dr hab. n.med.
Andreas M. Wywarani
Specjalista położnictwa i ginekologii
Specjalista zdrowia publicznego